

csak befogadásra, passzív tanulásra épüljön, de egyben a diákok kezdeményező készségére, aktivitására, hogy ne csak kívülről, felülről jövő irányítás s oktatás legyen az, de egyben önnevelés.

S emellett a hajdani alkotóköri összefüggések öszintességét, nyílt vitaszellemét idézném fel, mint másik előremutató, értékes vonást: a demokrácia előiskolái voltak mintegy a régi kedd esték. Politikailag villamossággal volt terhes még a légkör: nehéz adminisztratív intézkedéseket is elkerülhetetlenné tett a konszolidáció. De ezeken a keddi vitákon a József Attila-i értelemben vett szép szó, az érvelés volt az úr. Az ott elhangzottakért — s mindenféle torz legendákkal szemben szükséges ezt itt súllyal hangoztatni — nem ért soha senkit semmi retorzió. Érvényesült az a belátás, amely egész kulturális politikánk egyik főtörekvése már; annak a tudása, hogy a szellem terén csak egy nagyhatalom van: a meggyőzni akaró, okos, őszinte szó.

S végül, mint harmadik, talán legfontosabb vonást: az önmegvalósításra irányuló igényt emelném ki. Belejátszott a régi szegedi fiatalok példája az új egyetemi megmozdulás létrejöttébe. De jelképes volt az, hogy míg Buday György, Radnóti-nemzedéke a művészi érdeklődés ellenére is szociológiáról vitázott s falujárára indult, addig ezek az újabb fiatalok — társadalmi érdeklődésük ellenére is — irodalomról, illetve azon keresztül emberről, morálról, az értelmes tartalmú emberi élet mikéntjéről beszéltek egymással. Megérezték az irodalomban ott haló morális-emberi problémák különös súlyát, egyre növekvő jelentőségét; megérezték, hogy a szocializmus harcai során sokkal nagyobb hangsúlyt kell hogy kapjon a jövőben az építésnek ez az oldala: a személyiségteremtés, az embernevelés. Hisz egy tragédiához vivő fejlődés mutatta, hogy nemcsak tulajdonviszonyokban lehet jelen a legyőzni akart múlt, de jelen lehet az, mint morális hagyaték, mint korlátoltság, mint előítélet, és jelen lehet mint ostoba elfekvő szűkhorizontúság, önmagával eltelt igénytelenség. Egy történelmi megrázkódtatásra volt szükség ahhoz, hogy világosan lássék: nemcsak termelés mód átforgalmazását kell hogy jelentse a szocializmus, de attól elválaszthatatlanul önmegvalósítást is; feladatot, igényt. Állandó parancsot a különböző emberségre, törekvést arra, hogy ne elégedjünk meg soha önmagunkkal, igyekezzünk több lenni, mint magunk. S a hajdani kedd esteken jelen volt ez az előrehajtó, igényt ébresztő kérlelhetetlenség; jelen volt az ifjúságra jellemző örök nemes szigor: a szárnyalni tudó s szárnyalni merő nagyratörekvés. Minden idegenség és minden idegesség s minden későbbi távolság ellenére is ez tette ezeket a tíz év előtti estéket az egykori résztvevők számára emlékezetessé.

Tíz esztendő nagy idő az egyes ember életében, de a közösségében nem. Indokolatlan tíz esztendő után még minden ünneplés. De nem indokolatlan a percnyi megállás, a csöndes mentő. Nem indokolatlan a tíz esztendővel ezelőtti „szegedi fiataloknak” új írásikkal számot adni arról, sikerült-e megőrizniök hajdani egyetemista éveik legnagyobb értékét: igényességüket s a lelki szabadságot: az emberrel, alkotásaival, tetteivel szemben támasztott magas követelményt. Sikerült-e megőrizniök az évek múltán is, ha nem is külsőben, de belül önmagukban, az ifjúságot, a messzirenézést. S át is adom ezzel nekik a szót: utolsó mondatként az alkotó kört patronáló egykori tanárok, Kiss Lajos, Tóth Dezső s a magam nevében megköszönve nekik a régi közös munkát; megköszönve azt, hogy hozzánk való viszonyukban (legalábbis úgy érezhettük) mindig jelen volt, ami egy tanárnak a legnagyobb jutalom: a bizalom és az őszinteség.

KIRÁLY ISTVÁN

EMLEKEZÉS EGY ALKOTÓMŰHELYRE

A tehetség nem vész el — tartja egy régi szólásmondás. Erről nem vagyok meggyőződve. Valószínű, hogy a körülményektől függően sok minden történhet vele. Eltorzulhat, megrekedhet, és nyilván el is vesztet. S az a tehetség, amely nem valósulhat meg, nem bizonyíthatja önmagát, tehát egy ellenszólásmondást sem hitelesíthet, hogy mondjuk például: „a tehetség el is vesztet”. Pedig erre a lehetőségre, sőt veszélyre gondolniuk kell kultúrpolitikusoknak és nevelőknek egyaránt. Alkotó szándékú fiatalok között élni és őket befolyásolni: nagy felelősség. Ezt különösen érzem most, amikor egy tíz évvel ezelőtt létrejött egyetemi íróműhely születésére emlékezünk.

Az alkotókört megalapító bölcsészhallgatók — akiknek egy része azóta beérkezett — mozgalmuk külsőségeiben nem voltak eredetiek. Vitáikat nem szemináriumnak, hanem „stilusgyakorlatok”-nak nevezték, mint a század elején Négyesy László professzor híres pesti egyetemi foglalkozásait. Antológiájuk címe sem „forradalmasított”.

Szerényen „Szegedi fiatalok”-ként lépnek fel, s ezzel szűkebb hazájuk egy baloldali szellemi hagyományához kapcsolják vállalkozásukat. Mindezek ellenére mégsem rekedtek meg a nagy példákat utánzó önképzőkör színvonalán. Eredeti törekvéseket összefogó műhelyt teremtettek. És most tíz év után — szerénytelenség nélkül mondhatjuk — a példákon elindult kísérlet maga is példává vált. Nem akarjuk eltúlozni ennek a jelentőségét, ám a mai egyetemi alkotókörök előtt nem is szabad elhallgatnunk, hiszen ők is utat keresnek, alkotómozgalommá akarnak szerveződni, hogy azután egyenileg is alkotókká váljanak.

A hagyományos formából és keretből eredeti tartalom nőtt ki. Nem utolsósorban azért, mert egy eredeti tehetségű kisebbség lelket tudott adni a mozgalomnak. Ezáltal a többség számára is szellemi műhellyé vált. Az eredmények még nem elégségesek ahhoz, hogy a Négyesy-féle példaszemináriummal összemérjük a magunkét. De mivel a nyomukba léptünk, a hasonlóság és a különbség keresése nem tekintendő hivalkodásnak. Amit különösképpen meg akarunk világítani, az az, hogy a régi formából hogyan vált ki egy új tartalom, egy új szándékú eszmecsere és művészet.

Igen, a szellemi fórummá szerveződő vállalkozásokban a tehetségek erjesztenek és mozgatnak. De rajtuk keresztül a történelmi erők is. A Négyesy-féle példaszeminárium nemcsak időben esett távol a mi hallgatóink kísérletétől, természetesen másfajta társadalmi körülmények és esztétikai igények sürgetésére jött létre. Egy résztvevő így emlékezik vissza arra az időre: „Künn az utcákon a legnagyobb nyugalom volt. A béke arany verőfénye csorgott végig a közeli cukrászdák krémlepenyéin, a könyvesboltok díszkötésein, a lányok kontyán, a tiszták sujtásán.” Ez az a légkör már, amit Juhász Gyula — a Négyesy-stílusgyakorlatok egyik hevesen vitatkozó tagja — később majd teljes telítettségében érzékeltet a *Magyar nyár 1918* című költeményében. De bent a tanteremben nézetek és indulatok ütköznek meg. Vágó Béla, a forradalmár és Kosztolányi Dezső a költő, a művészet hivatásáról vitatkozik. Babits Mihály újszerű verseléssel „izgat”. A világ még stagnál, de a szellem megmozdult.

A nyomdokain elindult — kétségtelenül sokkal kisebb jelentőségű — szegedi egyetemi stílusgyakorlatok egy ellenforradalmon túljutott, még zajló társadalom közegében szerveződött meg. Irányt kereső erőtömörülésként. Foglalkozásainak nem lehetett zárt esztétikai légköre. A valóság nem maradt kint, hullámai betörték s politikai, ideológiai és esztétikai torlaszokat képeztek. *Ez az új történelmi tartalom adott megkülönböztető jelleget a kétféle hagyományból is kiinduló „Szegedi fiatalok” vállalkozásának.* Eszmei torlaszokat kellett eltakarítaniuk a saját fejükkel és eszközeikkel — tehát öntevékeny demokráciával —, s közben megalkották önmaguk vitafórumát. S önmagukat is, mint érvelni-alkotni tudó szellemi embereket. Pedagógiai irányítás nélkül? Nem. Pedagógiai beavatkozás nélkül. A diákdemokráciára inspiráló, alig észrevehető nevelői befolyással. A kör szellemi irányítója Király István professzor volt. Hogy a szeminárium rátalált arra a bizonyos önteremtő demokráciára, azt az ő keze is elősegítette. Módszerének titkát így summázhatnánk: fel kell ébreszteni az emberek alkotástudatát és közösségi felelősségét. A több mint egy évtizede meghirdetett stílusgyakorlatok s annak legjobb természet egybefogó *Szegedi fiatalok antológiája* egy kicsit jelképszerű is alkotóik szemében: *egy új típusú értelmiség kialakulásának lehetőségét is mutatja.* A felelős entellektuelét, aki ha nem válik alkotóvá, akkor is értékesebb, mint a robot-értelmiségi.

A kötetben huszonkét szerző szerepel. A többség nem volt az egyetem rendes hallgatója. Ám a kör rendszeres résztvevőkként tartotta számon őket. A városból, az orvosegyetemről, a tanárképző főiskoláról is hívás nélkül jöttek azok a fiatalok (és egy-két „öreg” is), akiket vonzott az új irodalom, a pezsgő szellem, az éles vita. Az utcáról nem az „angyali nyugalom” hajtotta be őket, inkább a még meglevő történelmi feszültség. 1956 után így jött létre, az idő és az események sürgetésére az egyetemi írók demokratikus vitafóruma.

Az alkotókörnek és a *Szegedi fiatalok antológiá-jának* akkor is volna jelentősége, ha diákonképzőköri szinten marad. De ezt a jelentőséget nagymértékben megnöveli az, hogy ma már országosan ismert és elismert többkötetes írók vallják szellemi bölcsőjükné. A saját alkotásukat és „alkotójukat” ismervén fel benne. S ezek a teremtő demokráciának olyan értékei, amelyek minden időben megbecsülendők.

KISS LAJOS